

بررسی اثر پیش تیمار نیکل بر برخی از شاخص‌های فیزیولوژیکی و رشد در گیاه سرپنتینی *Cleome heratensis* و غیرسرپنتینی *Cleome foliolosa* تحت تنش خشکی حاصل از پلی اتیلن گلایکول

بهروز صالحی اسکندری^{۱*} و سید مجید قادریان^۲

^۱گروه زیست‌شناسی، دانشگاه پیام نور، ایران، ^۲گروه زیست‌شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه اصفهان

(تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۳/۲۰، تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۸/۰۷/۰۱)

چکیده

گیاهان روئیده در خاک‌های سرپنتینی، علاوه بر تنش فلزات سنگین که شاخص‌ترین آنها نیکل است با تنش‌های فراوان دیگری چون تنش خشکی روبرو هستند. پژوهش حاضر، به منظور بررسی برهمکنش اثر پیش تیمار نیکل و تنش خشکی حاصل از پلی اتیلن گلایکول بر برخی از شاخص‌های فیزیولوژیکی و انباشت نیکل در گیاهان سرپنتینی *Cleome heratensis* و غیرسرپنتینی *Cleome foliolosa* انجام شد. نیمی از گلدانهای حاوی گیاهچه‌های ۷۵ روزه در شرایط هیدروپونیک به مدت ۷ روز در محلول دارای ۲۰ میکرومولار نیکل قرار گرفتند. در نهایت به گلدانهای دارا یا فاقد نیکل با استفاده از غلظت‌های مختلف پلی اتیلن گلایکول، تنش خشکی (صفر، ۰/۳- و ۰/۹- مگاپاسگال) به مدت ۷ روز اعمال گردید. ارزیابی‌ها نشان داد نسبت ساقه به ریشه گیاه سرپنتینی برخلاف گیاه غیرسرپنتینی در شرایط تنش خشکی با حضور نیکل کاهش معنی‌داری داشت و محتوای نسبی آب گونه سرپنتینی نیز در بالاترین سطح تنش خشکی نسبت به تیمار مشابه فاقد نیکل در مقایسه با گروه شاهد بهبود یافت. گیاه سرپنتینی، برخلاف گیاه غیرسرپنتینی بیشتر نیکل را در ریشه انباشت کرده و با شروع تنش خشکی میزان تجمع آن، در ریشه افزایش و انتقال آن را به اندام‌های هوایی کاهش داد. میزان رنگیزه گیاه غیرسرپنتینی در حضور نیکل به جز بالاترین سطح تنش خشکی کاهش داشت. مقدار فنل کل گونه سرپنتینی برخلاف گونه غیرسرپنتینی در حضور نیکل نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل افزایش قابل توجهی داشت که با فعالیت آنزیم فنل آلانین آمونیا لیاز در بالاترین سطح تنش در هر دو گونه مطابقت داشت. بنابراین به نظر می‌رسد نیکل در افزایش تحمل گیاهان سرپنتینی به خشکی نقش مؤثری داشته باشد که نشان‌دهنده وابستگی ژنوتیپی این گیاهان به نیکل برای سازگاری به مناطق سرپنتینی است.

واژه‌های کلیدی: *Cleome heratensis*، *Cleome foliolosa*، نیکل، تنش خشکی، فنل کل، فنل آلانین آمونیا لیاز

مقدمه

ویژگی‌های شیمیایی و فیزیکی منحصربه‌فردی چون، نسبت پایین کلسیم به منیزیم، کمبود عناصر غذایی (N, P, K)، سمیت یا فراوانی فلزات سنگین (Ni, Cr, Co)، تنش خشکی و فرسایش شناخته می‌شوند که عملکرد گیاهان را کاهش داده و

رشد و توالی گیاهان بومی به‌ویژه در مراحل ابتدایی تکامل، به مواد اولیه در بستر خاک وابسته است (Rajakaruna and Boyd, 2008). خاک‌های سرپنتینی (Serpentine soils) با

میزان انباشت فلز در اندام‌های هوایی و زیرزمینی به ترتیب به- عنوان بیش‌انباشت‌گر (Hyperaccumulator) و محدودکننده (Excluders) معرفی شده‌اند. گیاهان محدودکننده از طریق ترشح اسیدهای آلی از ورود فلزات سنگین به ریشه جلوگیری نموده و یا بواسطه داشتن دیواره سلولی قطورتر، آنها را در محیط آپوپلاستی ریشه محبوس می‌کنند (Baker, 1981).

از آنجایی که ریشه اولین قسمتی از گیاه است که در معرض سمیت نیکل قرار می‌گیرد، علائم سمیت نیکل در ریشه بیشتر از اندام‌های هوایی پدیدار شده و نسبت ریشه به اندام‌های هوایی کاهش می‌یابد (Gajewska and Skłodowska, 2008). از طرفی دیگر غلظت بالای نیکل از جذب کاتیون‌های دیگر بخصوص آهن جلوگیری نموده بنابراین علائم کمبود آن با کاهش رنگی‌های فتوسنتزی پدیدار می‌گردد (Ameen et al., 2019).

ترکیبات فنلی حداقل دارای یک حلقه آروماتیک (شش کربنه) هستند که عمدتاً از اسید سینامیک سنتز شده و از فنیل-آلانین به‌وسیله عمل آنزیم L- فنیل‌آلانین‌آمونیا‌لیاز (PAL) شکل می‌گیرند (Michalak, 2006). آنتوسیانین‌ها گروهی از فلاونوئیدها با خواص آنتی‌اکسیدانته هستند که دارای توانایی جذب رادیکال‌های اکسیژن به میزان ۴ برابر بیشتر از اسید آسکوربیک و آنالوگ ویتامین E هستند (Gould et al., 2002; Rice-Evans et al., 1997) و قادرند به‌طور مستقیم گونه‌های اکسیژن واکنش‌گری (ROS) همچون پراکسید هیدروژن، اکسیژن رادیکالی، آنیون سوپراکسید و رادیکال هیدروکسیل را خنثی کنند (Yamasaki et al., 1996). در تحقیقاتی که روی سیب‌زمینی انجام شد، مشخص گردید بیان ژن تولیدکننده فنل در گیاه تحت تنش خشکی افزایش یافته و در نهایت موجب افزایش این ترکیب‌ها می‌شود (André et al., 2009). از طرفی میزان آنها در سمیت نیکل (Drzewiecka et al., 2017) و دیگر فلزات نیز افزایش می‌یابد (Emamverdian et al., 2015; Naikoo et al., 2019).

گیاه سرپنتینی *Cleome heratensis* از خانواده Capparidaceae، گونه‌های روئیده در این مناطق بوده که به

باعث ایجاد تنش و سمیت در گونه‌های غیرسازگار می‌شود که آن را سندرم سرپنتینی می‌نامند. در نتیجه، جوامع گیاهی روئیده در خاک‌های سرپنتینی در مقایسه با خاک‌های مجاور، اغلب دارای ترکیب گونه‌ای متفاوت با درجه بالایی از بومی بودن می‌باشند (D'Amico et al., 2017; Kazakou et al., 2008). استقرار گیاهان در بستر سرپنتینی بسیار دشوار و کندتر از سایر خاک‌هاست زیرا نمو گیاهان به‌شدت تحت تأثیر آزاد شدن عناصر سمی (مانند نیکل و یا Mg بیش‌ازحد) و کمبود عناصر غذایی (Ca, P, K) قرار می‌گیرد (Bonifacio et al., 2013).

مناطق سرپنتینی انارک در مرکز ایران و در ناحیه بیابانی با میزان بارش کم (حدود ۱۱۰ میلی‌متر) و دمای بالای بهار و تابستان (بیش از ۴۵ درجه سانتی‌گراد) قرار گرفته که اغلب بارش‌های آن در زمستان و اوایل بهار رخ می‌دهد (Ghaderian and Baker, 2007). در نتیجه با توجه به کاهش بارش، بافت ماسه‌ای و سنگلاخی با رنگ سبز براق تا مایل به آبی (تقریباً سیاه) است که از سنگ بستر (سیلیکات نیکل و منیزیم) منشاء گرفته، منجر به افزایش دمای سطحی خاک شده و خشکی در این مناطق تشدید می‌گردد. از اثرات مخرب تنش خشکی، اختلال در فرایندهای فیزیولوژیکی است که به مهار رشد و در نهایت آسیب سلولی و مولکولی گیاه منجر می‌شود (Shi et al., 2015).

نیکل از عناصر کم‌مصرف (۵-۰/۰۱ میکروگرم در گرم وزن خشک) است که برای فعالیت آنزیم‌هایی نظیر اوره‌آز، آنزیم‌های آنتی‌اکسیدان (هیدروژناز و سوپراکسید دیسموتاز)، کربن مونواکسید دهیدروژناز و استیل کوانزیم‌آ سنتاز ضروری است. مشابه مابقی فلزات سنگین، افزایش غلظت آن در خاک علاوه بر اختلال در جذب آب باعث تولید آبسزیک اسید در برگ‌ها می‌شود که با بسته شدن روزنه‌ها و کاهش هدایتی آب برگ‌ها همراه می‌گردد و با علائم سمی چون، کاهش رشد، کلروزه شدن، نکروزگی و پژمردگی ظاهر می‌شود (Ameen et al., 2019; Gajewska et al., 2013; Gerendás et al., 1999).

گیاهان بومی مناطق سرپنتینی به بالاترین سطح فلزات سنگینی مانند نیکل مقاوم هستند که آنها را فلزدوست (metallophyte) می‌نامند (van der Ent et al., 2013). این گیاهان بر اساس

اصلاح‌شده به مدت ۷۵ روز تغذیه و هوادهی شدند (Salehi-Eskandari et al., 2017). برای تعیین غلظت تیمار نیکل آزمایشات اولیه انجام شد و در نهایت با توجه به نتایج بدست آمده مشخص گردید که غلظت ۲۰ میکرو مولار نیکل (NiSO₄·6H₂O) هیچ نوع اثر سمیتی در گونه سرپنتینی ندارد بنابراین این غلظت جهت ادامه آزمایش‌ها انتخاب گردید. نیمی از گیاهان رشد یافته در محیط هوگلند با غلظت ۲۰ میکرو مولار نیکل به مدت ۷ روز تیمار شدند. سپس گیاهان دارا یا فاقد تیمار نیکل توسط غلظت‌های ۰، ۱۵/۷ و ۲۵/۴ درصد پلی‌اتیلن گلیکول ۶۰۰۰ (PEG) به مدت ۷ روز دیگر تحت تنش خشکی قرار گرفتند که طبق معادله Money (1989) به ترتیب پتانسیل اسمزی معادل ۰، -۰/۳ و -۰/۹ مگاپاسکال ایجاد می‌کردند (Money, 1989). در طی این مدت، محلول‌های غذایی هر ۴ روز با محلول‌های غذایی تازه مشابه جایگزین شدند.

اندازه‌گیری نسبت اندام‌های هوایی به ریشه، محتوای نسبی آب برگ و غلظت نیکل: پس از برداشت، اندام‌های هوایی و ریشه‌ها از یک‌دیگر جدا و توزین شدند سپس به مدت ۷۲ ساعت در آون با دمای ۷۰ درجه سانتی‌گراد نگهداری و مجدداً برای وزن خشک توزین شدند. یکی از معیارهای مقاومت به خشکی کاهش نسبت ساقه به ریشه است که از تقسیم وزن خشک ساقه به ریشه محاسبه گردید. میزان محتوای نسبی آب برگ (Relative Water Content; RWC) از این رابطه محاسبه شد.

$$RWC (\%) = \frac{FW - DW}{TW - DW}$$

به ترتیب از چپ به راست، نشانگر وزن خشک، TW, FW, DW تر و آماس شده (نمونه‌های برگ)، ۷ ساعت در آب مقطر دیونیزه قرار گرفتند) از نمونه‌های برگی کامل است.

برای اندازه‌گیری میزان نیکل، یک دهم گرم از نمونه‌های گیاهی خشک و خرد شده جهت هضم اسیدی به لوله‌های شیشه‌ای حاوی ۳ میلی‌لیتر اسید نیتریک ۶۵ درصد منتقل و به مدت ۲۴ ساعت در آن شرایط نگهداری شدند سپس به مدت ۳ ساعت در حمام آب گرم ۹۶ درجه حرارت در زیر هود قرار گرفتند. پس از سرد شدن به آنها ۱ میلی‌لیتر آب اکسیژنه (۳۵

علت انباشت نیکل در ریشه به عنوان یک گیاه مقاوم و همچنین پالاینده نیکل معرفی شده است (Asemaneh et al., 2007). در گزارش‌های قبلی ما اثر مثبت نیکل بر تحمل به تنش خشکی گونه سرپنتینی *Cleome heratensis* از طریق اندازه‌گیری رشد، میزان ترکیبات سازگار و فعالیت آنتی‌اکسیدانتی در مقایسه با گونه غیرسرپنتینی اثبات گردید (Salehi-Eskandari et al., 2017). از آنجایی گزارش‌های معدودی از پیش‌تیمار نیکل و برهمکنش همزمان تنش خشکی و تیمار نیکل در گیاهان بر ترکیبات فنلی وجود دارد، لذا هدف از این پژوهش بررسی تغییرات برخی از شاخص‌های رشد، میزان نیکل (در ریشه و اندام‌های هوایی) و صفات فیزیولوژیکی به‌ویژه ترکیبات فنلی و فعالیت آنزیم کلیدی PAL در مسیر بیوسنتزی این ترکیبات در حضور نیکل و تحت تنش خشکی حاصل از پلی‌اتیلن‌گلیکول ۶۰۰۰ (PEG) در گیاهان سرپنتینی *Cleome heratensis* و غیرسرپنتینی *C. foliolosa* می‌باشد. داده‌های این تحقیق می‌تواند درک بهتری از اثر نیکل بر مقاومت به تنش خشکی گیاهان سرپنتینی از طریق بررسی ترکیبات فنلی و الگوی تجمع نیکل در اندام‌ها ارائه نماید.

مواد و روش‌ها

دانه‌های *C. heratensis* و *C. foliolosa* به ترتیب روییده در مناطق سرپنتینی انارک و ناحیه غیرسرپنتینی صفا اصفهان در اواخر مهرماه سال ۱۳۹۶، حداقل از ۷۰ گیاه بوته روییده در این مناطق جمع‌آوری و سپس در دمای ۵ درجه سانتی‌گراد نگهداری شدند. سطوح بذرها با محلول هیپوکلرید سدیم ۱۰ درصد به مدت ۲۰ دقیقه ضدعفونی شده و سپس چندین بار با آب معمولی شستشو داده شدند. پس‌از آن بذرها به گلدان‌های حاوی پرلیت در اتاق کشت با دوره نوری ۱۶ ساعت روشنایی، ۸ ساعت تاریکی و شدت نور ۲۰۰ میکرو مول فوتون بر مترمربع بر ثانیه منتقل و تا ایجاد اولین برگ در گیاهچه‌ها با آب مقطر آبیاری شدند. دو عدد از گیاهچه‌های یک‌دست به گلدان‌های پلاستیکی با حجم ۴۵۰ سی‌سی (قطر ۸/۵ و ارتفاع ۱۱/۵ سانتی‌متر) منتقل و با محلول غذایی هوگلند یک‌چهارم

فنی کل ارزیابی و برحسب میکروگرم بر گرم وزن تر گزارش گردید.

اندازه‌گیری فعالیت آنزیم PAL: عصاره گیری و ارزیابی فعالیت آنزیم‌ها بر اساس روش Beudoin-Egan و Thorpe (۱۹۸۵) انجام شد (Beudoin-Egan and Thorpe, 1985). ۰/۱ گرم از بافت‌های تازه از هر تیمار با ۲ میلی‌لیتر بافر تریس - اسیدکلریدریک (۵۰ میلی مولار با اسیدیته ۸/۵ دارای ۱۵ میلی‌مولار بتا-مرکاپتواتانول) عصاره‌گیری شد و به مدت ۱۰ دقیقه در ۴۰۰۰ g با دمای ۴ درجه سانتی‌گراد سانتی‌فیوژ شد. مخلوط واکنش برای فعالیت آنزیمی شامل ۶ میکرو مول فنیل آلانین، ۵۰۰ میکرو مول بافر Tris-HCl ۰/۰۵ مولار با اسیدیته ۸/۱ و ۱۰۰ میکرو لیتر عصاره آنزیمی در حجم نهایی ۱ میلی‌لیتر بود. مخلوط واکنش در دمای ۳۷ درجه سانتی‌گراد به مدت ۶۰ دقیقه قرار گرفت و بعد از این مدت با افزودن ۵۰ میکرو لیتر HCl ۵ نرمال واکنش متوقف شد. فعالیت آنزیم بر اساس میزان جذب اسید سینامیک تولیدشده در طول موج ۲۹۰ نانومتر ارزیابی شد. برای سنجش آنزیم‌ها میزان پروتئین عصاره‌ها با استفاده از کوماسی بلو با روش Bradford (۱۹۷۶) اندازه‌گیری شد (Bradford, 1976) و فعالیت آنزیم برحسب نانو مول بر دقیقه بر میلی‌گرم پروتئین گزارش شد.

تحلیل آماری: کلیه آزمایش‌ها بر طبق طرح کاملاً تصادفی و با حداقل سه تکرار انجام شد و تجزیه و کلیه داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS 20 و با آزمون Two-way ANOVA تحلیل شدند میانگین‌ها براساس آزمون چند دامنه‌ای دانکن و در سطح احتمال کمتر از پنج درصد مقایسه شدند و برای رسم نمودارها از نرم افزار Excel نسخه ۲۰۰۷ استفاده شد.

نتایج و بحث

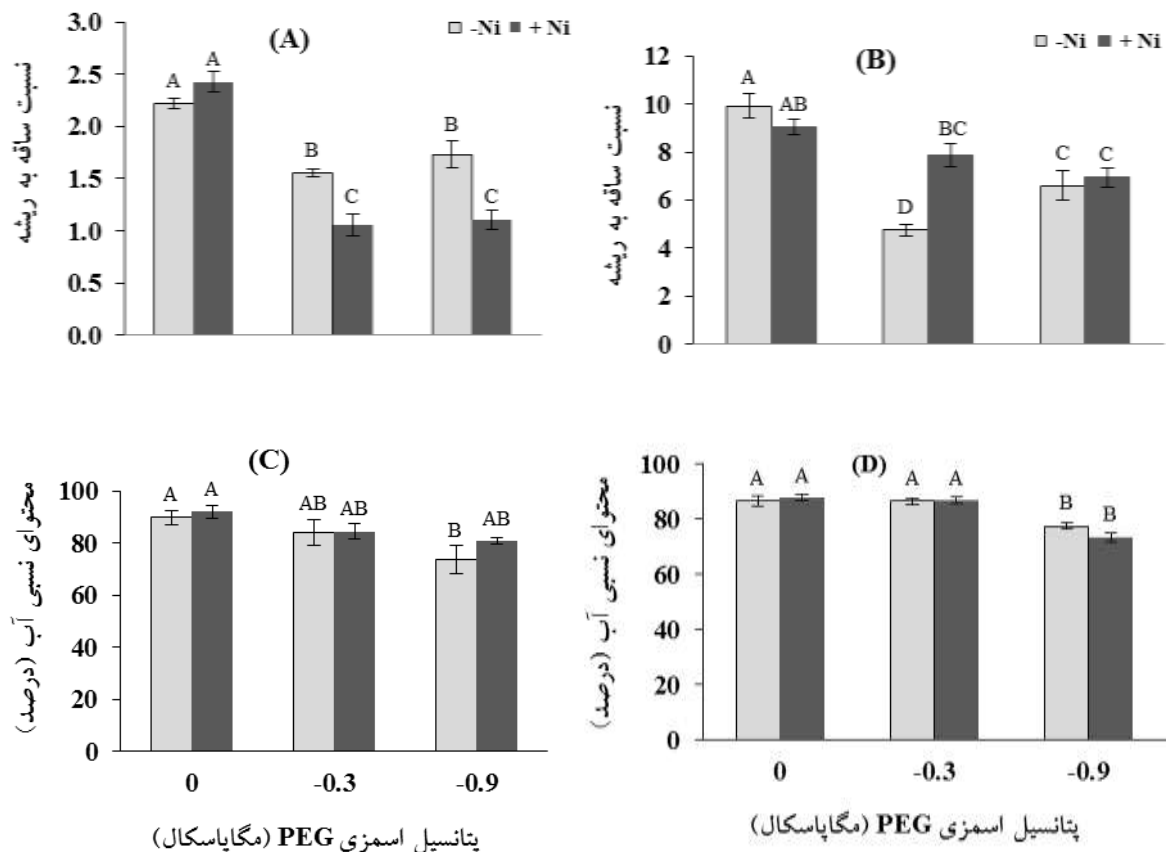
اثر نیکل بر نسبت اندام‌های هوایی به ریشه، محتوای نسبی آب برگ گیاهان تحت تنش خشکی: نتایج نشان داد نسبت وزن خشک ساقه به ریشه در سطوح مختلف تنش خشکی بدون حضور نیکل در هر دو گیاه سرپنتینی و غیر سرپنتینی (شکل ۱- A, B) به‌طور معنی‌دار نسبت به گروه شاهد کاهش

درصد) افزوده و مجدداً ۲۰ دقیقه در حمام آب گرم قرار داده شدند تا محلول بی‌رنگی ایجاد شود. حجم نهایی نمونه‌ها پس از عبور از صافی با آب مقطر به ۱۰ میلی‌لیتر رسید (صالحی اسکندری و قادریان ۱۳۹۷). مقدار نیکل توسط دستگاه طیف سنج اتمی (AAS, Shimadzu model 6200) اندازه‌گیری شد (Shi *et al.*, 2015). میزان نیکل در هر تیمار از حاصل ضرب میزان نیکل در یک گرم ماده خشک (اندام‌های هوایی و ریشه) در میزان ماده خشک آنها محاسبه شد و میزان نیکل هر گیاه برحسب میکرو گرم در گرم بافت خشک ارائه شد.

سنجش محتوای رنگدانه‌های فتوسنتزی: سنجش مقدار کلروفیل a و b به روش Arnon (۱۹۴۹) انجام شد (Arnon, 1949). برای استخراج این رنگیزه‌ها، ۰/۱ گرم برگ (بدون دمبرگ) در استن ۸۰ درصد خوب سائیده شد. پس از سانتی‌فیوژ و صاف کردن، جذب آنها در طول‌موج‌های ۶۴۵ و ۶۶۳ نانومتر خوانده شد. نتایج طبق رابطه مربوطه محاسبه و مقدار رنگیزه‌های فتوسنتزی برحسب میلی‌گرم بر گرم وزن تر محاسبه و ارائه گردید.

اندازه‌گیری محتوای آنتوسیانین‌ها: عصاره متانول اسیدی حاصل از ۰/۱ گرم از نمونه‌ها با ۵ میلی‌لیتر متانول اسیدی (متانول خالص بعلاوه اسیدکلریدریک خالص به نسبت حجمی ۱:۹۹) به مدت ۲۴ ساعت در تاریکی و در دمای ۲۵ درجه سانتی‌گراد نگهداری شدند سپس به مدت ۱۰ دقیقه، در دور ۵۵۰ rpm سانتی‌فیوژ و جذب محلول رویی آنها در طول‌موج ۵۵۰ نانومتر ثبت شد برای محاسبه غلظت آنتوسیانین از ضریب خاموشی $M^{-1} \text{Cm}^{-1}$ ۳۳۰۰۰ استفاده شد (Wanger, 1979).

اندازه‌گیری مقدار ترکیبات فنلی: محتوای ترکیبات فنلی کل با استفاده از روش Velioglu و همکاران (۱۹۹۸) انجام گردید (Velioglu *et al.*, 1998). ۰/۱ گرم از نمونه‌ها با ۵ میلی‌لیتر متانول ۸۰ درصد دارای اسیدکلریدریک ۱ درصد سائیده و در تاریکی به مدت ۴۸ ساعت نگهداری شدند. مخلوط حاضر در ۳۰۰۰g سانتی‌فیوژ شده و از محلول فوقانی و با معرف فولین سیوکالتو جهت تعیین ترکیبات فنلی کل استفاده شد. با استفاده از منحنی استاندارد اسید گالیک غلظت ترکیبات

شکل ۱- اثر نیکل (۲۰mM) بر نسبت اندام‌های هوایی به ریشه و محتوای نسبی آب، گیاه سرپنتینی *C. heratensis* (A, C) و گیاه غیرسرپنتینی *C. foliolosa* (B, D)، تحت تنش خشکی حاصل از PEG 6000 (میانگین سه تکرار ± خطای استاندارد). حروف غیرمشابه، بیان‌گر معنی‌دار بین داده‌ها بر اساس آزمون دانکن ($P < 0.05$) است.

حضور نیکل، وزن خشک‌ریشه این گیاه در تمام تیمارها برخلاف گیاه سرپنتینی کاهش یافت. کاهش رشد ریشه سبب اختلال در جذب آب و املاح شده که نتیجه آن کاهش رشد و تقسیم سلولی است (Gajewska and Skłodowska, 2008). از طرفی کاهش تجمع نیکل در اندام‌های هوایی گیاه سرپنتینی تحت تنش خشکی برخلاف گیاه غیرسرپنتینی، به دلیل کاهش انتقال نیکل از ریشه به اندام‌های هوایی است که میزان این کاهش در تنش خشکی کم و شدید به ترتیب ۵۲ و ۵۹ درصد گروه شاهد بود. در نتیجه در گیاه غیرسرپنتینی، کاهش رشد اندام‌های هوایی به دو دلیل سمیت نیکل (در اندام‌های هوایی) و کاهش رشد ریشه پدیدار می‌شود. این داده‌ها با نتایج سایر پژوهش‌ها مطابقت دارد (Gajewska et al., 2013). جدول آنالیز واریانس (جدول ۱) تمام برهمکنش‌های دو عامل

یافت. این موضوع بیان‌گر، افزایش رشد ریشه برای جذب بیشتر آب است همچنین کاهش سطح و تعداد برگ گیاهان، سازوکار مؤثری در جلوگیری از اتلاف آب است (Boldaji et al., 2012). اما در حضور نیکل به همراه تنش خشکی کم (۰/۳- مگا پاسکال) و زیاد (۰/۳- مگا پاسکال) کاهش نسبت وزن خشک ساقه به ریشه در گیاه سرپنتینی *C. heratensis* (شکل ۱- A) نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل به ترتیب ۳۶ و ۳۲ درصد بود ($P < 0.05$). اما در گیاه غیرسرپنتینی این نسبت در حضور نیکل به ترتیب ۶۵ و ۴۹ درصد افزایش داشت (شکل ۱- B) که نشان‌دهنده اثر سمیت نیکل بر رشد ریشه گیاهان غیرسرپنتینی است. مطابق با نتایج پیشین ما این سمیت به علت عدم سازگاری گیاه غیرسرپنتینی برای تجمع نیکل در ریشه است (Salehi-Eskandari et al., 2017). در

جدول ۱- تجزیه واریانس اثر خشکی، نیکل و گونه و برهمکنش اولیه و ثانویه آنها بر صفات رویشی و میزان رنگیزه‌های کلروفیلی، آنتوسیانین، فنل کل و فعالیت آنزیم فنیل آلانین آمونیا لایاز (PAL)

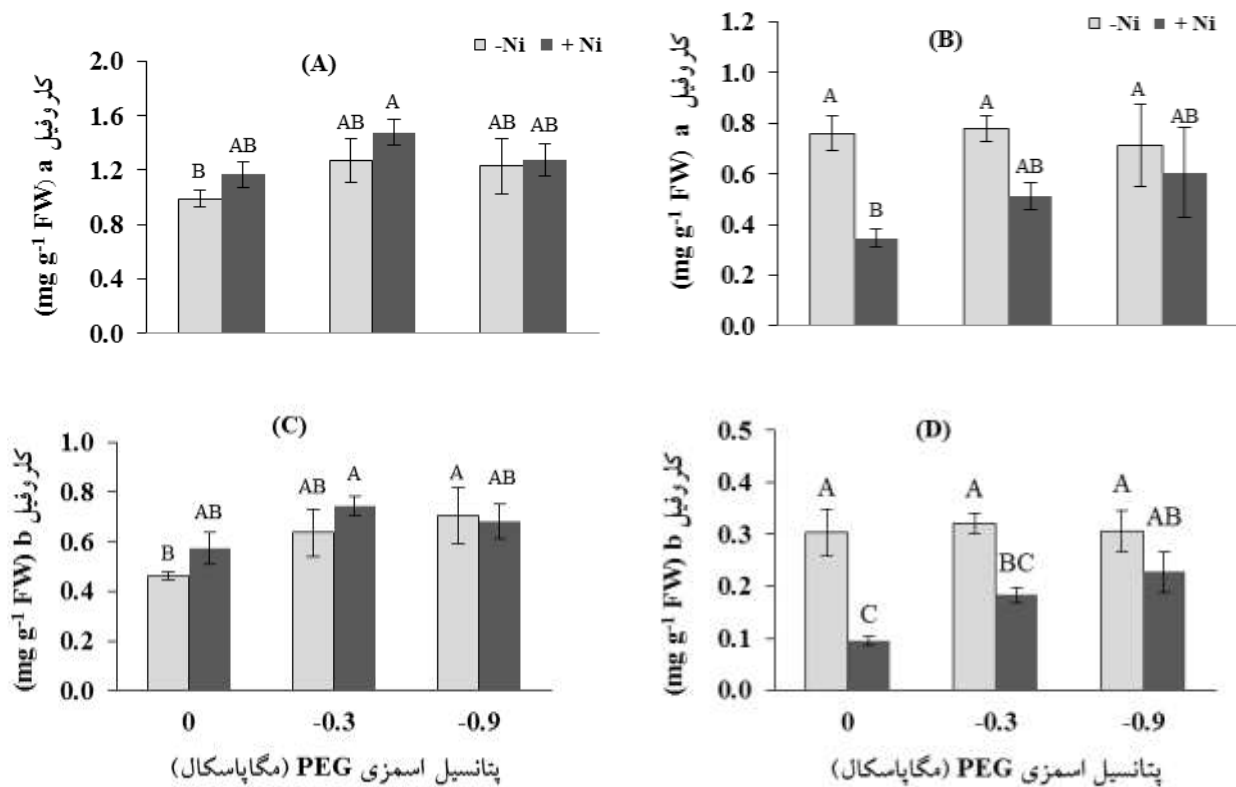
مجموع مربعات							منابع تغییرات
نیکل * خشکی * گونه	خشکی * گونه	نیکل * گونه	نیکل * خشکی	گونه	خشکی	نیکل	
۸/۲***	۸/۱***	۳/۰۴**	۴/۸**	۳۰۷/۹***	۳۱/۱***	۰/۶۹	نسبت وزن خشک اندام هوایی / ریشه
۵۳/۳	۵۶/۸	۳۶/۸	۳/۳	۸/۵	۱۰۲۷/۹***	۰/۶۹	محتوی نسبی آب
---	۹/۷	---	---	۴۴۹۴/۳***	۴۸/۹	---	نیکل ساقه
---	۴۰۶/۶**	---	---	۱۰۳/۴***	۴۱۱/۹**	---	نیکل ریشه
۰/۰۸	۰/۰۷	۰/۳۹**	۰/۰۱۶	۳/۵***	۰/۲۶	۰/۰۳۳	کلرفیل a
۰/۰۳	۰/۰۲۸	۰/۱*	۰/۰۰۳	۱/۵***	۰/۱۲*	۰/۰۱۳	کلرفیل b
۰/۰۳۸	۰/۰۱۷	۰/۰۸۹***	۰/۰۱۲	۳/۷***	۰/۰۹۶***	۰/۰۰۶	آنتوسیانین
۲۸۱/۶۲	۷۱۳/۶۳**	۱۱۵۴۳/۴***	۲۵۷/۹	۶۰۸/۴**	۱۰۲۲/۲**	۳۱۹۲/۹***	فنل کل
۰/۰۰۷***	۰/۰۰۹***	۰/۰۰۰***	۰/۰۰۳	۰/۰۸***	۰/۰۱۱***	۰/۰۰۲	فعالیت آنزیم PAL

*معنی دار در سطح احتمال ۵ درصد، **معنی دار در سطح احتمال ۱ درصد و ***معنی دار در سطح احتمال کمتر از ۱ درصد

(۰/۳- مگا پاسکال) افزایش معنی داری (۴۹ درصدی) نسبت به تیمار شاهد فاقد نیکل داشت (شکل ۲- A) اما وجود نیکل در محیط کشت‌های گیاه غیرسرپتینی (*C. foliolosa*) موجب کاهش معنی دار کلروفیل a شد که این کاهش فقط در گروه شاهد معنی دار بود (شکل ۲- B). کلروفیل b در تیمارهای مختلف تنش خشکی فاقد نیکل *C. foliolosa* تغییر معنی داری نداشت اما در بالاترین سطح تنش خشکی (۰/۹- مگا پاسکال) میزان کلروفیل b گیاه سرپتینی نسبت به گروه شاهد افزایش معنی دار داشت (شکل ۲- C). با حضور نیکل میزان کلروفیل b گیاه سرپتینی در تیمارهای خشکی تغییر معنی دار نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل نداشت اما میزان کلروفیل b گیاه غیرسرپتینی با حضور نیکل نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل در گروه شاهد، تنش خشکی کم و شدید به ترتیب کاهش ۶۸/۸، ۴۳ و ۲۵/۷ درصدی نشان داد که این کاهش فقط در تیمار شاهد و اولین سطح تنش خشکی (۰/۳- مگا پاسکال) معنی داری بود (شکل ۲- C, D). طبق جدول آنالیز واریانس (جدول ۱) اثر گونه به‌تنهایی و برهمکنش‌های دو عامل نیکل

و سه عاملی بر نسبت ساقه به ریشه اثر معنی دار داشت که بیان‌گر اثر متضاد نیکل بر نسبت ساقه به ریشه در این دو گونه است. محتوای نسبی آب هر دو گیاه در محیط کشت‌های فاقد نیکل در بالاترین سطح تنش خشکی (۰/۹- مگا پاسکال) نسبت به گروه شاهد کاهش معنی دار داشتند ($P < 0.05$). اما در حضور نیکل فقط در گیاه سرپتینی *C. heratensis* این کاهش معنی دار نبود (شکل ۱- C, D) که نشان‌دهنده تأثیر مثبت نیکل برای کاهش اثرات منفی تنش خشکی است. این نتایج با یافته‌های قبلی ما در گیاه سرپتینی مطابقت داشته که در حضور نیکل، کاهش پتانسیل اسمزی و حفظ تورژسانس در نتیجه تجمع بیشتر اسموتیکوم‌های پرولین و گلاسیسین بتائین رخ می‌دهد (Salehi-Eskandari et al., 2017).

اثر نیکل بر محتوای کلروفیل a و b گیاهان تحت تنش خشکی: میزان کلروفیل a در تمام سطوح خشکی در محیط‌های غذایی فاقد نیکل، در هر دو گیاه سرپتینی و غیرسرپتینی تغییر معنی داری نداشت. مقدار آن در گیاه سرپتینی (*C. heratensis*) با حضور نیکل در اولین سطح تنش خشکی

شکل ۲- اثر نیکل (۲۰mM) بر مقدار کلروفیل a و b گیاه سرپنتینی *C. heratensis* (A, C) و گیاه غیرسرپنتینی *C. foliolosa* (B, D)، تحت تنش خشکی حاصل از PEG 6000 (میانگین سه تکرار $\pm$ خطای استاندارد). حروف غیرمشابه، بیان‌گر معنی‌دار بین داده‌ها بر اساس آزمون دانکن ($P < 0.05$) است.

بر گونه بر میزان کلروفیل a و b معنی‌دار بود که مجدداً بیان‌گر اثر متضاد نیکل بر میزان کلروفیل a و b در این دو گونه است. کاهش میزان کلروفیل a و b از علائم تنش خشکی معرفی شده است که احتمالاً ناشی از تنش اکسیداتیو حاصل از فتواکسیداسیون و تجزیه کلروفیل است (Hajihashemi and Ehsanpour, 2013). اما در این پژوهش میزان کلروفیل a و b نه تنها کاهش نداشت بلکه در گیاهان سرپنتینی برخلاف گیاهان غیرسرپنتینی، با کاهش پتانسیل اسمزی افزایش نشان داد که این افزایش، در کلروفیل b و در بالاترین سطح تنش (۰/۹- مگا پاسکال) نسبت به گروه شاهد معنی‌دار بود ($P < 0.05$). افزایش میزان کلروفیل در تنش خشکی می‌تواند ناشی از کاهش حجم سلول‌ها باشد که با تجمع رنگدانه‌ها نمایان می‌شود (Chutia and Borah, 2012). استفاده از نیکل در محیط موجب کاهش معنی‌دار میزان کلروفیل (a و b) گیاه

غیرسرپنتینی نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل شد. برخلاف گونه سرپنتینی این کاهش در تیمار شاهد دارای نیکل نیز مشهود بود. کلروزه شدن از علائم مشترک سمیت فلزات سنگین همچون نیکل است (Pandey and Sharma, 2002). کاهش محتوای رنگیزه‌ها با اختلال در سنتز این رنگدانه‌ها (Gajewska et al., 2006) یا افزایش تجزیه آنها مرتبط است (Somashakaraiiah et al., 1992). با توجه این‌که شروع کاهش رنگیزه‌ها در برگ‌های فوقانی (گیاهان غیرسرپنتینی) رخ می‌دهد احتمالاً این کاهش ناشی از اختلال در بیوسنتز آنها است. کلروفیل b در گیاهان غیرسرپنتینی *C. foliolosa* در تیمارهای دارای نیکل حساسیت بیشتری نسبت کلروفیل a داشت. نتایج ما در مورد گیاهان غیرسرپنتینی با یافته Fargašová در سال ۱۹۹۸ و Gopal و همکاران (۲۰۰۲) مطابقت دارد (Fargašová, 1998; Gopal et al., 2002). اما برخلاف یافته

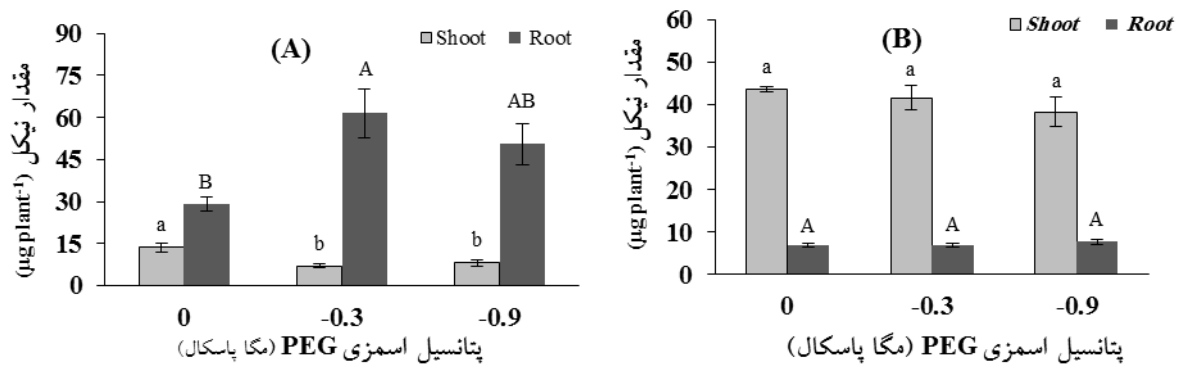
های Pandey و Sharma (۲۰۰۲) است که نشان دادند حساسیت کلروفیل a برگ‌های کلم تیمار شده به نیکل نسبت به کلروفیل b بیش‌تر است (Pandey and Sharma, 2002). احتمالاً پیش‌تیمار نیکل در گیاه سرپتینی قبل از شروع تنش خشکی به‌عنوان عامل تنش‌زای خفیف عمل کرده و سیستم حفاظتی آنزیمی و غیر آنزیمی گیاه را در راستای نقش حفاظتی فعال کرده تا میزان صدمات حاصل از خشکی کاهش دهد. اما در گیاه غیرسرپتینی حضور نیکل سیستم حفاظتی، را کاهش داده و باعث نمایان شدن علائم سمیت آن می‌گردد همراه شدن آن با تنش خشکی باعث مضاعف شدن اثرات تنش خشکی خواهد شد که این نتایج در برهمکنش نیکل و گونه در کلروفیل a و b جدول آنالیز واریانس نیز مجدداً تأیید می‌گردد.

اثر تنش خشکی بر میزان تجمع نیکل: نتایج اثر تنش خشکی بر جذب نیکل (شکل ۳) نشان داد که جذب نیکل با تنش خشکی در ریشه‌های گیاه سرپتینی *C. heratensis* افزایش یافت. این افزایش در تنش خشکی کم (۰/۳- مگاپاسکال) و شدید (۰/۹- مگاپاسکال) به ترتیب ۲/۱ و ۱/۷ برابر نسبت به گروه شاهد افزایش داشت که این افزایش فقط در اولین سطح تنش (۰/۳- مگاپاسکال)، معنی‌دار است و سطوح مختلف تنش خشکی از لحاظ آماری در یک سطح قرار گرفتند (شکل ۴- A). میزان نیکل در اندام‌های هوایی گیاه سرپتینی تحت تأثیر خشکی کم و شدید به ترتیب ۴۷/۹ و ۴۰/۶ درصد نسبت به گروه شاهد کاهش داشت ($P < 0.05$) اما مجدداً سطوح مختلف تنش خشکی باهم اختلاف معنی‌داری نداشتند ($P > 0.05$). شکل ۴- B نشان داد، میزان نیکل در اندام‌های هوایی و ریشه گیاه غیرسرپتینی *C. foliolosa*، تحت تأثیر تنش خشکی قرار نگرفت و اختلاف معنی‌داری بین سطوح مختلف تنش با گروه شاهد مشاهده نشد ($P > 0.05$). گیاه سرپتینی *C. heratensis*، بیشترین تجمع فلز را در ریشه خود داشته بنابراین آن را در گروه گیاهان فلز دوست محدودکننده قرار داده‌اند (Salehi-Eskandari et al., 2017; Asemaneh et al., 2007). گیاه سرپتینی *C. heratensis*، با افزایش تجمع نیکل در ریشه آن را کمتر به اندام‌های هوایی

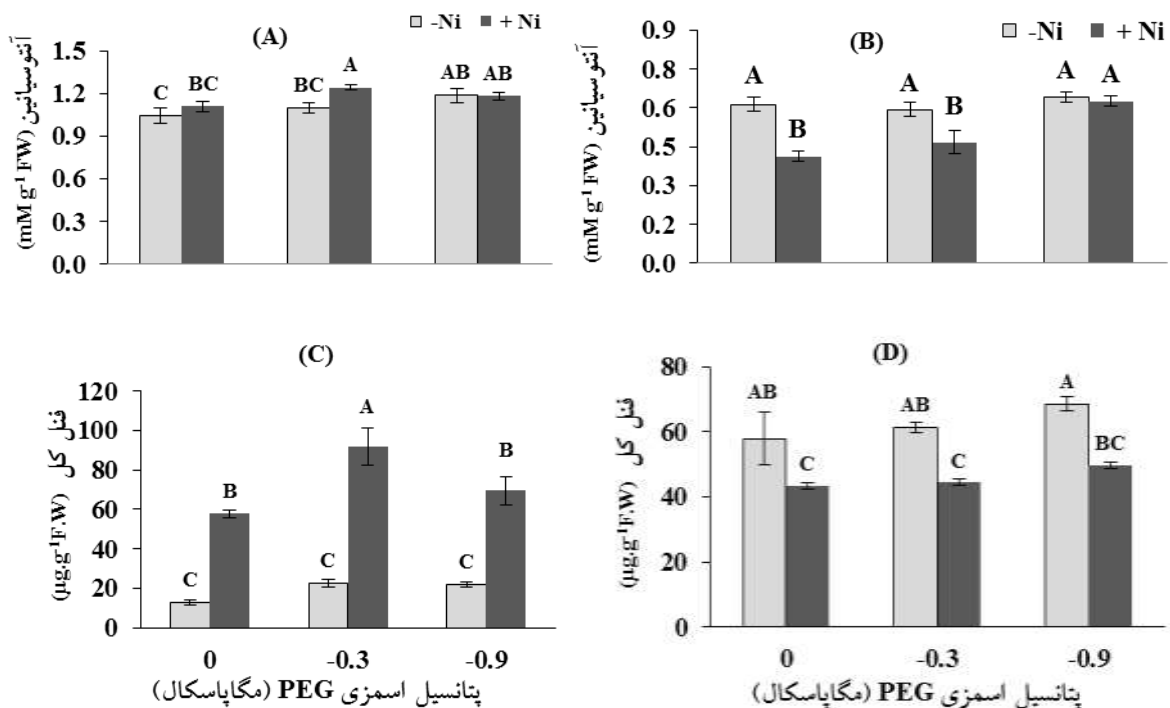
انتقال می‌دهد. این کاهش انتقال نیکل به اندام هوایی، با تنش خشکی تشدید می‌شود تا از ورود بیش‌ازحد فلز سنگین به اندام‌های هوایی خود جلوگیری کرده و از بروز اثرات سمی آن مانند، کاهش جذب کاتیون‌های ضروری و برهم زدن تعادل آبی گیاهان ممانعت به عمل آورد (Poschenrieder and Barceló, 2004). برخلاف گیاه سرپتینی میزان تجمع نیکل در اندام‌های هوایی گیاه غیرسرپتینی *C. foliolosa*، بیشتر از ریشه است و میزان آن تحت تأثیر تنش خشکی قرار نمی‌گیرد به همین دلیل گیاهان غیرسرپتینی با تنش مضاعف خشکی و فلز سنگین نیز روبرو خواهند شد. طبق جدول ۱، اثر متقابل گونه و خشکی بر مقدار نیکل در ریشه معنی‌دار شد ($P < 0.05$). بنابراین گیاه سرپتینی در مواجهه با خشکی نیکل بیشتری در ریشه انباشت کرده و آن را به اندام‌های هوایی کمتر انتقال می‌دهد که نشان‌دهنده سازگاری ژنوتیپی آنها به نیکل است که از آن برای بهبود مقاومت به خشکی استفاده می‌برند.

اثر نیکل بر میزان آنتوسیانین و فنل کل گیاهان تحت تنش خشکی: همان‌طور که در شکل ۴- A نشان داده شده، میزان آنتوسیانین گیاه سرپتینی با افزایش تنش خشکی در محیط دارا یا فاقد نیکل نسبت به گروه شاهد افزایش داشت ($P < 0.05$). در این گیاه اولین سطح تنش خشکی (۰/۳- مگاپاسکال) باوجود نیکل در مقایسه محیط‌های مشابه فاقد نیکل افزایش معنی‌داری از آنتوسیانین را نشان داد ($P < 0.05$). گیاه غیرسرپتینی (*C. foliolosa*) سطوح مختلف تنش خشکی باهم اختلاف معنی‌داری نداشتند و در حضور نیکل در محیط فقط در بالاترین سطح تنش (۰/۹- مگاپاسکال) کاهش معنی‌دار آنتوسیانین برگ‌ها مشاهده نشد (شکل ۴- B). میزان فنل کل هر دو گیاه، تحت تأثیر سطوح مختلف تنش خشکی قرار نگرفت اما وجود نیکل در محیط کشت گیاه سرپتینی (*C. heratensis*) در مقایسه با تیمارهای مشابه فاقد نیکل به ترتیب در تیمارهای تنش خشکی صفر، ۰/۳- و ۰/۹- مگاپاسکال موجب افزایش ۴/۲، ۴/۱ و ۳/۲ برابری شد و بیشترین میزان فنل در پایین‌ترین سطح تنش خشکی (۰/۳- مگاپاسکال) مشاهده شد (شکل ۴- C). برخلاف آن حضور نیکل در محیط

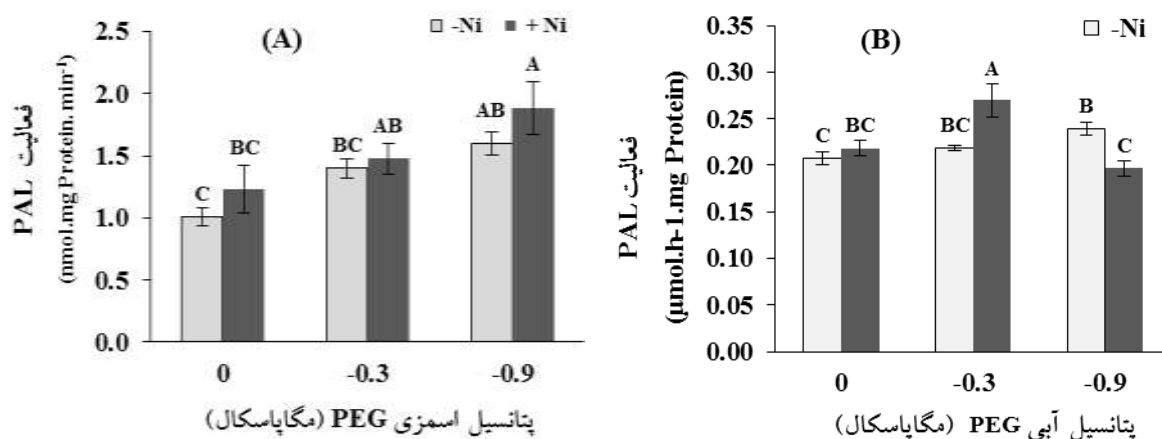
شکل ۳- اثر نیکل (20 mM) بر مقدار نیکل اندام‌های هوایی و ریشه گیاه سرپنتینی *C. heratensis*، (A) و گیاه غیرسرپنتینی *C. foliolosa* (B) تحت تنش خشکی حاصل از PEG 6000 (میانگین سه تکرار $\pm$ خطای استاندارد). حروف غیرمشابه (حروف بزرگ ریشه و حروف کوچک اندام‌های هوایی)، بیان‌گر معنی‌دار بین داده‌ها بر اساس آزمون دانکن ($P < 0.05$) است.

شکل ۴- اثر نیکل (20 mM) بر محتوای آنتوسیانین و فنل کل گیاه سرپنتینی *C. heratensis*، (A, C) و گیاه غیرسرپنتینی *C. foliolosa* (B, D) تحت تنش خشکی حاصل از PEG 6000 (میانگین سه تکرار $\pm$ خطای استاندارد). حروف غیرمشابه، بیان‌گر معنی‌دار بین داده‌ها بر اساس آزمون دانکن ($P < 0.05$) است.

ثانویه هستند که به‌عنوان کلاته‌کننده فلزات محسوب شده (Yamasaki *et al.*, 1996) و از مهم‌ترین آنتی‌اکسیدانت‌های گیاهی هستند. غلظت این ترکیبات در شرایط تنش می‌تواند

گیاه غیرسرپنتینی (*C. foliolosa*) موجب کاهش معنی‌دار فلز کل در تمام تیمارها نسبت به تیمارهای مشابه فاقد نیکل شد (شکل ۴- D). ترکیبات فنلی و آنتوسیانین از متابولیت‌های

شکل ۵- اثر نیکل (۲۰mM) بر فعالیت آنزیم PAL و گیاه سرپتینی *C. heratensis* (A) و گیاه غیرسرپتینی *C. foliolosa* (B) تحت تنش خشکی حاصل از PEG 6000 (میانگین سه تکرار ± خطای استاندارد). حروف غیرمشابه، بیانگر معنی دار بین داده‌ها بر اساس آزمون دانکن ($P < 0.05$) است.

مختلف تنش خشکی باهم اختلاف معنی داری نداشتند ($P > 0.05$). بیشترین فعالیت این آنزیم در حضور نیکل در اولین سطح تنش (۰/۳- مگا پاسکال) مشاهده شد ولی با افزایش تنش خشکی (۰/۹- مگا پاسکال) توأم با نیکل مجدداً فعالیت آن کاهش یافت و با گروه شاهد در یک سطح قرار گرفت (شکل ۵- B). تمام عوامل و برهمکنش‌ها به جز عامل نیکل و برهمکنش دوتایی نیکل و خشکی بر فعالیت آنزیم PAL در سطح کمتر از یک درصد اثر معنی دار داشتند (جدول ۱). میزان فنل کل گیاهان سرپتینی نیز در حضور نیکل در تمام تیمارهای خشکی برخلاف کاهش معنی دار آن در گیاهان غیرسرپتینی افزایش قابل توجهی نشان داد که با فعالیت آنزیم فنیل آلانین آمونیوم لیاز (PAL) در بالاترین سطح تنش خشکی هر دو گیاه مطابقت داشت. این موضوع، نشان‌دهنده سازگاری گیاهان سرپتینی به فلزات سنگین است که به سازگاری آنها در شرایط تنش خشکی نیز کمک می‌نماید که با یافته‌های ما در پژوهش‌های گذشته کاملاً مطابقت دارد (Salehi-Eskandari et al., 2017). با توجه به این که میزان افزایش فنل کل گیاهان سرپتینی در حضور نیکل خیلی بیشتر از افزایش میزان آنتوسیانین است، می‌بایست ترکیبات دیگر در این خانواده، همانند فلاون، فلاونول، فلاونون و ایزوفلاون را نیز در نظر داشته باشیم که افزایش هرکدام از آنها می‌تواند اختلاف افزایش

تغییر یابد به طوری که افزایش آنها تحت تنش خشکی، نقش حمایتی آنها در خنثی کردن گروه‌های ROS را تأیید می‌نماید. این افزایش سبب ثبات غشاهای سلولی و مانع از پراکسیداسیون لیپیدها می‌شود (Gholami et al., 2012; Salehi-Eskandari et al., 2017). Kisa و همکاران (۲۰۱۶) نشان دادند که افزودن فلزات سنگین (مس، سرب و کادمیوم) موجب افزایش فنل کل در برگ گیاهچه‌های ذرت می‌شود (Kisa et al., 2016). با توجه به نتایج قبلی ما در مورد گیاه سرپتینی *F. garcinii* (صالحی اسکندری و قادریان، ۱۳۹۷) و اثر معنی دار برهمکنش‌های دوعاملی نیکل و گونه بر میزان آنتوسیانین و فنل کل ($P < 0.01$)، حضور نیکل در خاک‌های سرپتینی عامل اصلی القاء تولید ترکیبات فنلی است.

اثر نیکل بر میزان فعالیت آنزیم PAL گیاهان تحت تنش خشکی: با توجه به شکل ۵، میزان فعالیت آنزیم PAL گیاه سرپتینی (*C. heratensis*) در محیط فاقد نیکل، در تنش خشکی شدید (۰/۹- مگا پاسکال) و همچنین در حضور نیکل و تیمارهای خشکی شدید و ملایم (۰/۳- و ۰/۹- مگا پاسکال) افزایش معنی داری را نسبت به گروه شاهد نشان داد (شکل ۵- A). میزان فعالیت آنزیم PAL گیاه غیرسرپتینی (*C. foliolosa*) در محیط فاقد نیکل در تمام تیمارهای تنش خشکی نسبت به گروه شاهد افزایش معنی دار داشت ($P < 0.05$) اما سطوح

مواجهه است که تنش مضاعفی را به گیاه غیرسرپنتینی اعمال کرده که با کاهش رشد نمایان می‌گردد. بنابراین سازگاری گیاهان سرپنتینی به نیکل بیش از خشکی عامل سازگاری آنها به مناطق سرپنتینی است.

تشکر و قدردانی

از معاونت پژوهشی دانشگاه پیام نور استان اصفهان به دلیل حمایت مالی از این تحقیق صمیمانه سپاسگزاری می‌شود. این مقاله، تقدیم به روح بلند استاد گرانقدرم مرحوم دکتر قادریان که اوایل اسفند ماه سال ۹۸ آسمانی شد. ایشان از بنیانگذاران مباحث اکوفیزیولوژی در خاک‌های سرپنتینی (خاک‌های سرشار از فلزات سنگین بخصوص نیکل) ایران بودند که در دو دهه فعالیت آموزشی و تحقیقاتی خود در دانشگاه اصفهان توانستند با شناسایی گیاهان بیش‌انباشت‌گر و مقاوم در این مناطق، مقالات بسیاری در مجلات معتبر دنیا به چاپ برسانند. روحشان شاد و یادشان گرامی.

آتوسیانین با فنل را جبران نماید. در مورد فعالیت آنزیم PAL در تیمار خشکی کم و شاهد توأم با نیکل، در گیاه سرپنتینی نیز می‌بایست بر بررسی بیشتر فعالیت این آنزیم در شروع تنش توجه داشت احتمالاً تجمع فنل در حضور نیکل از طریق بازخورد منفی، از فعالیت آن جلوگیری می‌نماید.

نتیجه‌گیری

باتوجه به نتایج می‌توان چنین استنباط کرد که گیاه سرپنتینی *C. heratensis* با تجمع نیکل در ریشه همواره از انتقال آن به اندام‌های هوایی جلوگیری کرده، همچنین مهمترین راهکار مقاومت این گیاه تحت شرایط تنش خشکی، کاهش بیشتر انتقال نیکل به اندام‌های هوایی است. پیش‌تیمار نیکل در این گیاه با افزایش نسبت ریشه به ساقه و تجمع بیشتر اسموتیکم‌ها، منجر به افزایش محتوای نسبی آب شده است از طرفی، توان آنتی‌اکسیدانتهی آنها با افزایش فنل کل تقویت می‌گردد. اما در گیاه غیرسرپنتینی *C. foliolosa*، بعلت تجمع بیشتر نیکل در اندام‌های هوایی علاوه بر تنش خشکی با تنش نیکل نیز

منابع

- صالحی اسکندری، ب. و قادریان، م. (۱۳۹۷). بررسی نقش نیکل در کاهش اثرات تنش خشکی گیاه *Fortuynia garcinii*. مجله فرایند و کارگرد گیاهی ۷: ۱۵۰-۱۳۹.
- Ameen, N., Amjad, M., Murtaza, B., Abbas, G., Shahid, M., Imran, M., Naeem, M.A. and Niazi, N.K. (2019) Biogeochemical behavior of nickel under different abiotic stresses: toxicity and detoxification mechanisms in plants. *Environmental Science and Pollution Research* 26: 10496-10514.
- André, C.M., Schafleitner, R., Legay, S., Lefèvre, I., Aliaga, C.A.A., Nomberto, G., Hoffmann, L., Hausman, J.-F., Larondelle, Y. and Evers, D. (2009) Gene expression changes related to the production of phenolic compounds in potato tubers grown under drought stress. *Phytochemistry* 70: 1107-1116.
- Arnon, D.I. (1949) Copper enzymes in isolated chloroplasts. Polyphenoloxidase in *Beta vulgaris*. *Plant Physiology* 24: 1-15.
- Asemaneh, T., Ghaderian, S. and Baker, A. (2007) Responses to Mg/Ca balance in an Iranian serpentine endemic plant, *Cleome heratensis* (Capparaceae) and a related non-serpentine species, *C. foliolosa*. *Plant and Soil* 293: 49-59.
- Baker, A. J. M. (1981) Accumulators and excluders strategies in the response of plants to heavy metals. *Journal of Plant Nutrition* 3: 643-654.
- Beaudoin-Eagan, L. D. and Thorpe, T. A. (1985). Tyrosine and phenylalanine ammonia lyase activities during shoot initiation in tobacco callus cultures. *Plant physiology*, 78: 438-441.
- Bonifacio, E., Falson, G. and Catoni, M. (2013) Influence of serpentine abundance on the vertical distribution of available elements in soils. *Plant and soil* 368: 493-506.
- Boldaji, S.H., Khavari-Nejad, R., Sajedi, R.H., Fahimi, H. and Saadatmand, S. (2012) Water availability effects on antioxidant enzyme activities, lipid peroxidation, and reducing sugar contents of alfalfa (*Medicago sativa* L.). *Acta Physiologiae Plantarum* 34: 1177-1186.
- Bradford, M.M. (1976) A rapid and sensitive method for the quantitation of microgram quantities of protein utilizing the principle of protein-dye binding. *Analytical Biochemistry* 72: 248-254.

- Chutia, J. and Borah, S. P. (2012) Water stress effects on leaf growth and chlorophyll content but not the grain yield in traditional rice (*Oryza sativa* Linn.) genotypes of Assam, India II. Protein and proline status in seedlings under PEG induced water stress. *American Journal of Plant Sciences* 3: 971.
- D'Amico, M.E., Freppaz, M., Zanini, E. and Bonifacio, E. (2017) Primary vegetation succession and the serpentine syndrome: the proglacial area of the Verra Grande glacier, North-Western Italian Alps. *Plant and Soil* 415: 283-298.
- Drzewiecka, K., Mleczek, M., Gąsecka, M., Magdziak, Z., Budka, A., Chadzinikolau, T., Kaczmarek, Z. and Goliński, P. (2017) Copper and nickel co-treatment alters metal uptake and stress parameters of *Salix purpurea* × *viminalis*. *Journal of Plant Physiology* 216: 125-134.
- Emamverdian, A., Ding, Y., Mokhberdoran, F. and Xie, Y. (2015) Heavy metal stress and some mechanisms of plant defense response. *The Scientific World Journal* 2015.
- Fargašová, A. (1998) Root growth inhibition, photosynthetic pigments production, and metal accumulation in *Sinapis alba* as the parameters for trace metals effect determination. *Bulletin of Environmental Contamination and Toxicology* 61: 762-769.
- Gajewska, E., Skłodowska, M., Słaba, M. and Mazur, J. (2006) Effect of nickel on antioxidative enzyme activities, proline and chlorophyll contents in wheat shoots. *Biologia Plantarum* 50: 653-659.
- Gajewska, E. and Skłodowska, M. (2008) Differential biochemical responses of wheat shoots and roots to nickel stress: antioxidative reactions and proline accumulation. *Plant Growth Regulation* 54: 179-188.
- Gajewska, E., Niewiadomska, E., Tokarz, K., Słaba, M. and Skłodowska, M. (2013) Nickel-induced changes in carbon metabolism in wheat shoots. *Journal of Plant Physiology* 170: 369-377.
- Gerendás, J., Polacco, J.C., Freyermuth, S.K. and Sattelmacher, B. (1999) Significance of nickel for plant growth and metabolism. *Journal of Plant Nutrition and Soil Science* 162: 241-256.
- Ghaderian, S.M. and Baker, A. (2007) Geobotanical and biogeochemical reconnaissance of the ultramafics of Central Iran. *Journal of Geochemical Exploration* 92: 34-42.
- Gholami, M., Rahemi, M., Kholdebarin, B. and Rastegar, S. (2012) Biochemical responses in leaves of four fig cultivars subjected to water stress and recovery. *Scientia Horticulturae* 148: 109-117.
- Gopal, R., Mishra, K., Zeeshan, M., Prasad, S. and Joshi, M. (2002) Laser-induced chlorophyll fluorescence spectra of mung plants growing under nickel stress. *Current Science -Bangaloure* 83: 880-884.
- Gould, K., McKelvie, J. and Markham, K. (2002) Do anthocyanins function as antioxidants in leaves? Imaging of H₂O₂ in red and green leaves after mechanical injury. *Plant, Cell & Environment* 25: 1261-1269.
- Hajihashemi, S. and Ehsanpour, A.A. (2013) Influence of exogenously applied paclobutrazol on some physiological traits and growth of *Stevia rebaudiana* under in vitro drought stress. *Biologia* 68: 414-420.
- Kazakou, E., Dimitrakopoulos, P., Baker, A., Reeves, R. and Troumbis, A. (2008) Hypotheses, mechanisms and trade_offs of tolerance and adaptation to serpentine soils: from species to ecosystem level. *Biological Reviews* 83: 495-508.
- Kısa, D., Elmastaş, M., Öztürk, L. and Kayır, O. (2016) Responses of the phenolic compounds of Zea mays under heavy metal stress. *Applied Biological Chemistry* 59: 813-820.
- Michalak, A. (2006) Phenolic compounds and their antioxidant activity in plants growing under heavy metal stress. *Polish Journal of Environmental Studies* 15: 523.
- Money, N.P. (1989) Osmotic pressure of aqueous polyethylene glycols relationship between molecular weight and vapor pressure deficit. *Plant Physiology* 91: 766-769.
- Naikoo, M.I., Dar, M.I., Raghieb, F., Jaleel, H., Ahmad, B., Raina, A., Khan, F.A. and Naushin, F. (2019) Plant Signaling Molecules. In: *Role and Regulation of Plants Phenolics in Abiotic Stress Tolerance: An Overview* Pp. 157-168. Elsevier Cambridge, UK.
- Pandey, N. and Sharma, C.P. (2002) Effect of heavy metals Co²⁺, Ni²⁺ and Cd²⁺ on growth and metabolism of cabbage. *Plant Science* 163: 753-758.
- Poschenrieder, C. and Barceló, J. (2004). Water Relations in Heavy Metal Stressed Plants. In *Heavy Metal Stress in Plants*, 249-270 (Ed M. N. V. Prasad). Springer Berlin Heidelberg.
- Rajakaruna, N. and Boyd, R. (2008) The edaphic factor. In: *Encyclopedia of ecology* (eds. Jorgensen, S.E. and Fath, B.) Pp. 1201-1207. Elsevier Oxford, UK.
- Rice-Evans, C., Miller, N. and Paganga, G. (1997) Antioxidant properties of phenolic compounds. *Trends in Plant Science* 2: 152-159.
- Salehi -Eskandari, B., Ghaderian, S.M. and Schat, H. (2017) The role of nickel (Ni) and drought in serpentine adaptation: contrasting effects of Ni on osmoprotectants and oxidative stress markers in the serpentine endemic, *Cleome heratensis*, and the related non-serpentinophyte, *Cleome foliolosa*. *Plant and Soil* 417: 183-195.
- Shi, G., Xia, S., Ye, J., Huang, Y., Liu, C. and Zhang, Z. (2015) PEG-simulated drought stress decreases cadmium accumulation in castor bean by altering root morphology. *Environmental and Experimental Botany* 111: 127-134.

- Somashekaraiah, B., Padmaja, K. and Prasad, A. (1992) Phytotoxicity of cadmium ions on germinating seedlings of mung bean (*Phaseolus vulgaris*): Involvement of lipid peroxides in chlorophyll degradation. *Physiologia Plantarum* 85: 85-89.
- van der Ent, A., Baker, A.J., Reeves, R.D., Pollard, A.J. and Schat, H. (2013) Hyperaccumulators of metal and metalloid trace elements: facts and fiction. *Plant and Soil* 362: 319-334.
- Velioglu, Y., Mazza, G., Gao, L. and Oomah, B. (1998) Antioxidant activity and total phenolics in selected fruits, vegetables, and grain products. *Journal of Agricultural and Food Chemistry* 46: 4113-4117.
- Wanger, G. (1979) Content and vacuole/extra vacuole distribution of neutral sugars, free amino acids, and anthocyanins in protoplasts. *Plant Physiology* 64: 88-93.
- Yamasaki, H., Uefuji, H. and Sakihama, Y. (1996) Bleaching of the red anthocyanin induced by superoxide radical. *Archives of Biochemistry and Biophysics* 332: 183-186.

Study of nickel pretreatment on some physiologic traits and growth of the serpentine plant, *Cleome heratensis* and non-serpentine plant, *Cleome foliolosa* under PEG-induced drought stress

Behroz Salehi-Eskandari ^{1*}, Sayed Majied Ghaderian ²

¹Department of Biology, Payame Noor University, 19395-4697 Tehran, Iran

²Department of Biology, University of Isfahan, Isfahan 81746-73441, Iran

(Received: 10/06/2019, Accepted: 23/09/2019)

Abstract

Plants grown in serpentine soils, in addition to heavy metals among which nickel (Ni) is the most well known are encountered with a lot of edaphically stresses such as drought stress. In this study, we investigated the effect of pretreatment Ni and PEG-simulated drought stress on some physiological parameters and Ni accumulation of the serpentine plant, *Cleome heratensis* and related non-serpentine plant, *Cleome foliolosa*. After 75 days, half number of vessels with grown plants in hydroponic condition, received 20 μ M Ni for 7 days, and then plants $\pm$ Ni were exposed to drought stress which simulated by PEG in three levels (0, -0.3, or -0.9MPa) for 7 days. Results showed that in serpentine plant populations pretreated with Ni, shoot to root ratio significantly decreased and relative water content improved and these plants accumulated most of Ni in the root with drought stress, meanwhile, accumulation Ni in the root increased and translocation to shoot reduced, Serpentine plant in the highest level of water stress and total phenol amount was enhanced which agreement Phenyle alanin ammonia lyase (PAL) activity in the highest drought stress in *C. heratensis*, but deleterious effect on same parameters in *C. foliolosa*. Thus, it can be suggested that serpentine plants use nickel to increase drought resistance which represent the genotypic dependence of serpentine plants to nickel in order to improve drought stress resistance.

Keywords: *Cleome heartensis*, *Cleome foliolosa*, Nickel, Drought stress, Total phenol, Phenyle alanin ammonia lyase

Corresponding author, Email: Behsalehi@pnu.ac.ir